

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.581.11

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-3/23>

Костанда І. О.

Київський національний лінгвістичний університет

СТИЛІСТИЧНА КОДИФІКАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ТЕКСТУ ДЛЯ МОВ ВЕНЬЯНЬ ТА БАЙХУА В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ДИНАСТІЇ МІН

Дослідження присвячено розгляду процесів стилістичної кодифікації традиційних форм тексту для мов веньянь та байхуа в період правління династії Мін (1368–1644 рр.). Методологічно важливими у статті є такі засади: традиційні форми текстів є основою для формування системи стилістичних засобів у мові веньянь та байхуа; традиційні форми текстів зберігають у собі та продовжують розвивати головні засади китайської філологічної традиції. Форми тексту вноормувались під впливом екстралінгвістичних факторів, були відображенням культурних традицій та світосприйняття китайського народу. Авторка статті вказує на важливість ідеї наступництва як механізму кодифікації, завдяки якому закріплювались та передавались мовні явища. Сформована до Мінської династії система традиційних текстів впливала при династії Мін на концепції відбору та фіксації мовного матеріалу, що позначалося на векторі майбутнього розвитку філологічної традиції Китаю, та впроваджувала нові форми текстів у процесі стилістичної кодифікації. Дослідження процесів стилістичної кодифікації у період правління династії Мін передбачає розгляд основних концепцій кодифікації, критеріїв відбору матеріалу, а також аналіз матеріалу, який став носієм кодифікації. Запропонований у статті синхронічний та історично-порівняльний формати дослідження допомагають систематизувати та висвітлити дійсні на той час концепції та механізми кодифікації. Комплексний підхід до аналізу кодифікаційних процесів у стилістиці мов веньянь та байхуа дозволяє виявити та дослідити принципи кодифікації, які вплинули на формування мовної норми. Система відбору та фіксації мовного матеріалу кодифікувала традиційні форми текстів і стилістичні засоби, використання яких у тексті залежало безпосередньо від текстової форм. Доведено, що форми тексту, зафіксовані у період правління династії Мін, продовжували процеси становлення стилістики як окремої галузі філології і вплинули на формування стилістичних засад сучасної китайської мови.

Ключові слова: форми тексту, класифікація, стилістика, кодифікація, стандартизація мови.

Постановка проблеми. Проблеми формування та нормування мови безпосередньо пов'язані з питаннями мовної кодифікації. Процеси кодифікації добирають та фіксують мовні явища, з яких потім формується мовна норма. Кодифікація мови проходить на всіх мовних рівнях, а стилістичні норми виявляються на всіх мовних рівнях. Літературній мові кожного народу в різні проміжки часу властиві свої стилістичні норми, від знання яких залежить успішна комунікація та глибоке розуміння будь-якого тексту, тому в центрі нашого дослідження перебуває кодифікація стилістичних норм династії Мін (大明國, 1368–1644 рр.).

Період правління династії Мін є періодом розквіту традиційної культури Китаю. Також зауважимо, що це остання династія китайського походження, що є важливим фактором, зважаючи на те, що перед династією Мін та після неї при владі були династії не китайського походження, а саме монголи та маньчжури, за періодів правління яких китайська культура зазнала суттєвого впливу монгольської та маньчжурської культур [1, с. 25–26]. Окрім того, в період правління династії Мін з'явилися нові стилістичні норми, залежні від форми тексту, процеси кодифікації яких (а також вони самі та їх матеріальні носії) є важливими для

дослідження вектора розвитку китайської філологічної традиції, що може надати нову інформацію щодо процесів формування стилістичних норм сучасної китайської мови.

Водночас у вітчизняних лінгвістичних розвідках досі відсутні дослідження стилістичної кодифікації мов веньянь та байхуа та їх носіїв у період правління династії Мін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями особливостей китайської стилістики займалися (на прикладі художньої літератури) В.І. Горєлов, М.В. Крюков, С.Р. Кучера, І.С. Лисевич, Л.Н. Меньшиков, Л.С. Переломова, Є.Б. Поршнева, Б.Л. Ріфтин, М.Е. Єрмаков, А.І. Кобзєв, В.В. Малявін, Г.А. Ткаченко, Є.А. Торчинова.

Дослідженнями китайської лексикографічної традиції займалися Н.Ф. Алефіренко, А.Н. Баранов, Л.А. Введенська, В.І. Горєлов, В.А. Звєгінцев, В.С. Кім, Б.Г. Фаткулін, Х. Касарес, В.А. Козирєв, В.Д. Черняк, В.М. Соколов, М.В. Софронов, Р.М. Цейтлін та ін.

Однак досліджень, присвячених процесам кодифікації стилістики мов веньянь та байхуа, нами не знайдено.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідження **стилістичної кодифікації** мов веньянь та байхуа та їх носіїв у **період правління династії Мін**. Комплексний аналіз традиційних форм тексту окресленого вище історичного періоду потрібен для того, щоб визначити головні принципи та засади стилістичної кодифікації, наочно продемонструвати ідею наступності та збереження головних засад кодифікації у формуванні китайської мови. Також розгляд літератури, яка була носієм кодифікації, традиційних форм текстів, етапів їх формування допоможе засвідчити важливість фіксації стилістичних норм для розвитку китайської мови та культури. З огляду на відсутність подібних наукових розвідок у вітчизняному мовознавстві, виникає необхідність у проведеному подібного дослідження.

Постановка завдання. Метою цієї наукової розвідки є дослідження процесів стилістичної кодифікації у період правління династії Мін через аналіз традиційних форм тексту для мов веньянь та байхуа. Мета роботи досягається через розв'язання таких завдань, як:

- розгляд літератури, яка є носієм стилістичної кодифікації у період правління династії Мін;
- дослідження історії розвитку форм та видів тексту на мовах веньянь та байхуа у період правління династії Мін;

– аналіз особливостей стилістичної кодифікації форм тексту в період правління династії Мін.

Методи. У роботі використано зіставний, описовий, а також історичний та порівняльно-історичний методи.

Предметом дослідження є традиційні форми тексту мов веньянь та байхуа **в період правління династії Мін**.

Об'єктом дослідження є процеси кодифікації та формування головних функціональних стилів мов веньянь та байхуа **в період правління династії Мін**.

Виклад основного матеріалу. Процеси стилістичної кодифікації династії Мін відображено у таких ключових для того часу працях [1, с. 135]:

– «Критичний аналіз форм статей» («文章辨体») У Не (吴讷, прибрл. 1372–1457 pp.), у якій розглянуто 59 форм тексту;

– «Чіткий аналіз форм статей» («文体明辨») Сю Шицена (徐师曾, 1517–1580 pp.), у якій розглянуто 127 форм тексту.

Означені вище праці становлять антології есе у різних стилях. На той час головною метою цих робіт було навчити «критеріям» написання різних типів літератури (класичній для конфуціанства), тому в цих працях головною думкою, яка постійно підкреслюється, є теза про те, що «статті повинні ґрунтуватися на системі», тобто слідувати зазначеним правилам, що призводить до чистого формалізму під час написання.

Слід також згадати ще одну роботу подібного характеру, яку, на жаль, не можна назвати провідною для того часу, проте зазначені в ній думки та зібрані тексти мають значення для розвитку сучасної китайської філології. Працю «Антологія статей про відмінності» («文章辨体汇选») Хе Фучжена (贺复徵) написано на межі правління династій Мін та Цін (清朝, 1636–1912 pp.). Вона містить статті від періоду Цінь (秦朝, 221–206 pp. до н.е.) до кінця династії Мін, статті розділено на 132 види, включаючи такі традиційні види тексту, як каноні (经), літописи (史), філософські есе (诸子) [2, с. 80] та ін. Проте в часи династії Мін ця книга не набула широкого розповсюдження та не мала значного впливу на процеси стилістичної кодифікації [2, с. 86].

Незважаючи на велику кількість текстових форм, заявлених у зазначених вище трактатах, справжній розвиток та вплив процесів кодифікації, а також закріплення її результатів можна дослідити на матеріалі найбільш уживаних у мові веньянь форм текстів періоду Мін. Окрім відомих ще з першої династії Цінь форм тексту

стародавньої прози (古文), як-от канони (经, повна назва 书经), літописи (史, повна назва 史书), філософські теорії (子, повна назва 诸子) [3, с. 150], у період Мін отримали великого розповсюдження такі форми тексту офіційної документації [2, с. 91; 3, с. 60]:

1) імператорські накази (诏令). Ця група традиційних текстів розподіляється на такі форми:

– бюлетень (册) (тексти цієї форми є розпорядженням про привласнення підданам рангів, чинів, регалій, привілеїв);

– система правил (制) (тексти цієї форми є розпорядженням імператора щодо проведення основних церемоніальних заходів, як-от жертвоприношення Небу та Землі, визначення спадкоємця престолу та ін.);

– стратегія (敕) (форма документа, яка видавалася імператором чиновникам нижче за шостий ранг для посвідчення їх особи);

– едикт (诏) (тексти цієї форми становлять головні імператорські укази щодо важливих для держави подій: реформ, зміни політичних курсів, початку війни, визначення провідної політичної та економічної стратегії, призначення на ключові державні посади тощо);

– наказ (诰) (тексти цієї форми є фіксованими розпорядженнями імператора щодо важливих адміністративних рішень для апарату чиновників);

– лист (书) (форма документа у вигляді офіційного листа-відповіді імператора, що призначалася для спілкування на міждержавному рівні);

– наказ-промова (谕) (тексти цієї форми становлять постанову імператора з конкретних питань щодо внутрішніх і зовнішніх справ);

2) доповіді імператору (奏本) – форма документа у вигляді офіційного листа-повіді імператору;

3) реєстр питань імператору – форма одного з найважливіших документів династії Мін. За правління династії Мін під страхом смерті не можна ставити питання та висловлювати прохання імператору, тому всі прохання щодо особистих справ, скарги, прохання щодо інструкцій виконання службових обов'язків тощо оформлювались офіційно, вносились у реєстр та подавались імператору на розгляд;

4) візитна табличка (表) та візитний надпис (笺) – це традиційні форми документації, які використовувалися чиновниками для офіційних привітань імператору (візитна табличка (表)) та імператриці (візитний надпис (笺)) під час свят та врочистостей.

Також можна зазначити, що поезія продовжувала своє існування у таких формах тексту, як вірші вільної форми (自由体诗); вірші уставної форми або метрична поезія (格律诗); віршована проза таких видів, як римовані надписи та повчальні надписи (箴铭), вихвалання (颂赞), написи на кам'яних стелах (碑志), панегірик (哀祭); римований текст для навчання (грамоті), у вигляді народних пісень (通俗歌诀) [2, с. 103; 3, с. 92].

Однак всі вищезгадані праці зі стилістичної кодифікації та найбільш вживані стилі охоплюють лише текстові форми мови веньянь. Головним чинником такої мовної ситуації є розподіл літератури на «низьку» та «високу» [1, с. 84]. «Високу» літературу записували мовою веньянь, яку кодифікували впродовж століть. Проте «низька» література не вважалась (панівною верхівкою) вартою уваги. Отже, дослідження процесів стилістичної кодифікації мови байхуа доби Мін буде впливати з аналізу тих форм тексту та їх стилістичних аспектів, які отримали своє розповсюдження в цю добу. У період правління династії Мін триває активний розвиток мови байхуа завдяки продовженню та розвитку традицій драматургії, започаткованої в династію Юань (元朝, 1271–1368 pp.) [1, с. 250]. Поява та розквіт за часів династії Юань такої нової форми тексту, як драма, а також продовження та розвиток драми у добу Мін сприяло появі ще однієї текстової форми – роману [5, с. 65]. Драма і роман дали великий поштовх для розвитку мови байхуа, зберігаючи та запроваджуючи нові стилістичні форми. Розглянемо детальніше особливості стилістичної кодифікації кожної із зазначених вище текстових форм.

Драма династії Мін підрозділяється на два види, як-от опера за легендами 传奇戏曲 та багатоскладова п'єса 杂剧, кожен із яких має свою текстову форму вираження та власний шлях розвитку [4, с. 106].

1. Вид «опера за легендами» (传奇戏曲) виник на основі південної драми Китаю (南戏, або 南曲戏文), а саме з драматургічних традицій, започаткованих у місті Веньчжоу (温州), провінції Чжецзян (浙江) [4, с. 68]. Розвиток цього виду опери починається ще наприкінці правління династії Юань, однак періодом його розквіту стає період правління династії Мін. Сама назва 传奇 має довгу історію, адже так за часів правління династії Тан (唐, 618–907 pp.) 传奇 називали короткі оповіді про дивні події, у часи правління династії Сун (宋朝, 960–1279 pp.) 传奇 називали «Пінхуа» (平话) та «Чжугон дяо» (诸宫调), за династії Юань 传奇

називали різновид драми «багатоскладна п'еса» (杂剧). За часів правління та після династії Мін 传奇 у драматургії Китаю стало спеціальною назвою для південної драми [2, с. 112; 4, с. 107]. Найбільш відомими драмами цього виду були [4, с. 112]:

– «Збережена історія про відданість» Яо Мао-ляна 姚茂良 «精忠记»;

– «Збережена історія про Лянь Хуаня» Ван Цзі 王济 «连环记»;

– «Збережена історія про тисячу золотих» Шень Цая 沈采 «千金记»;

– «Збережена історія про меч» Лі Кайсяна 沈采 «千金记»;

– «Збережена історія про Фенікса» Ван Шичжєня 王世贞 «鸣凤记».

2. Вид драми «багатоскладова п'еса» 杂剧 з'явився за часів правління династії Юань, основою для цієї драматичної форми були північні драми Китаю (北曲, або 北曲杂剧), але з часом (за династії Мін) до північних драм почали додавати традиції південної драматургії, що створило в цій формі цікаву суміш різних традицій. Найбільш відомими драмами цього виду були:

– «Полуденний сон у саду» («园林午梦») Лі Кайсяня (李开先, 1502–1568 pp.);

– «Подорож по п'яти озерах» («五湖游») та «Опера про далеку гору» «远山戏» Ван Даокуня (汪道昆, 1525–1593 pp.);

– «Чотири мавпи, що співають» («四声猿») Сю Вея 徐渭 (1521–1593 pp.);

– «Червона стрічка» («红绡») Лян Ченью (梁辰鱼, 1519–1593 pp.);

– «Павільйон орхідеї» («兰亭会») Сю Чао (许潮, орієнтовно 1 половина XVII ст.).

А також п'еси за народними притчами:

– «Чжуншанський вовк» («中山狼») Хай Хай (康海, 1475–1540 pp.);

– «Весняна подорож Ду Фу» («杜甫游春») Ван Цзіусі (王九思, 1468–1551 pp.)

Найважливішим аспектом кодифікації драм було те, що вони призначалися для виконання на сцені і мали бути зрозумілими пересічному слухачеві, тому в текстах присутня значна частина розмовної мови того часу, що свідчить про початок кодифікації мови байхуа та започаткування традицій запису та збереження розмовної мови.

«Роман» (小说) – переклад назви цієї форми тексту передає значення «коротке оповідання», тобто «текст поданий у формі оповідання». До династії Мін уже існували інші форми оповідання: [3, с. 118] нотатки про дивовижне (志怪), описи надзвичайного (传奇), книга, яка переда-

ється в усній формі (话本). Проте династія Мін стає початком масштабної та розширеної форми оповідання – роману (小说) [3, с. 122]. Текстова форма роману починалася від жанру хуабєнь (话本, книга, яка передається в усній формі). Форма хуабєнь з'явилася за династії Сун та походила від традицій усного оповідання, з часом окремі хуабєнь, пов'язані спільною тематикою, склалися у великі цикли, із яких поступово «виростали» перші романи [5, с. 121]. Саме так виник один із відомих романів «Річкові заплави» («水浒传») Ши Найаня (施耐庵, 1296–1372 pp.). Окрім цього, найбільш відомими романами династії Мін були [5, с. 206–210]:

– «Трицарство» («三国演义») Ло Гуаньчжуня (罗贯中, 1330–1400 pp.)

– «Подорож на Захід» («西游记») (можливо) У Чєн'єнь (吳承恩, 1500–1582 pp.)

– «Квіти сливи у золотій вазі» («金瓶梅») «Ланьлінського насмішника» (псевдонім), найімовіріше це Ван Шичжєнь (王世贞, 1526–1590 pp.).

Усі вищезазначені драматичні твори та романи династії Мін можна вважати носіями кодифікації мови байхуа, оскільки ці твори, маючи велику популярність серед народу, сприяли закріпленню та збереженню текстових форм та стилістичних прийомів, узятих із розмовної мови.

Висновки і пропозиції подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Розгляд історії стилістичної кодифікації та стандартизованих видів тексту на мовах вєньянь та байхуа дозволяє зробити такі висновки:

1) упродовж усієї історії китайської філологічної традиції в теоретичних працях кодифікувалися лише стилістичні форми та види текстів мови вєньянь, для текстових форм мови байхуа не проводилися систематичні комплексні теоретичні дослідження;

2) носіями кодифікації мови байхуа є художні твори, які набули популярності за період династії Мін. Завдяки цим творам відбувалися процеси фіксації, збереження та запровадження текстових форм та стилістики, властивих мові байхуа;

3) віршовані види тексту присутні у всіх формах літератури впродовж усього історичного розвитку стилістичної кодифікації;

4) у період правління династії Мін до традиційних форм тексту починають належати і тексти мовою байхуа – драма та роман.

Дослідження та пояснення лінгвістичних явищ сучасної китайської мови не є можливим без детального вивчення та аналізу історії стилістич-

ної кодифікації та видів тексту в мовах веньянь та байхуа. Комплексний аналіз історій проходження стилістичної кодифікації Китаю та формування традиційних форм тексту може покласти початок новим науковим розвідкам у галузі стилістики та перекладознавства.

Список літератури:

1. 周秉钧. 古汉语自学手册. 湖南: 湖南任命出版社, 1955. 522 с.
2. 李南晖. 中国古代文体学论著集目 (1900-2014). 北京: 北京大学出版社, 2016. 504 с.
3. 郭英德. 中国古代文体学论稿. 北京: 北京大学出版社, 1995. 224 с.
4. 龔宗傑. 明代戲曲中的詞作研究. 香港: 中華書局, 2019. 277 с.
5. 程国赋. 明代书坊与小说研究. 香港: 中華書局, 2008. 532 с.

Kostanda I. O. STYLISTIC CODIFICATION OF TRADITIONAL TEXT FORMS FOR THE WENYAN AND BAYHUA LANGUAGES DURING THE MING DYNASTY

The study is devoted to the processes of stylistic codification of traditional forms of text as wenyān and baihua during the reign of the Ming dynasty (1368–1644). The following principles are methodologically important in the article: traditional forms of texts are the basis for the formation of a system of stylistic means in the wenyān and baihua languages; traditional forms of texts retain and continue to develop the main principles of the Chinese philological tradition. The forms of the text were normalized, under the influence of extralinguistic factors, reflected the cultural tradition and worldview of the Chinese people. The author of the floor points out the importance of the idea of continuity as a mechanism of codification due to which linguistic phenomena were fixed and transmitted. The system of traditional texts that developed before the Ming dynasty influenced the concept of selection and fixation of linguistic material during the Ming dynasty, which affected the vector of future development of the philological tradition of China.

The study of the processes of stylistic codification during the reign of the Ming dynasty provides consideration of the basic concepts of codification, criteria for selection of material, as well as analysis of the material that became the carrier of codification. The semi-synchronous, historically comparative format of the study, proposed in the floor, systematizes and illuminates the existing concepts and mechanisms of codification.

A comprehensive approach to the analysis of codification processes in stylistics such as wenyān and baihua allows to identify and study the principles of codification that influenced the formation of the language norm. The system of selection and fixation of linguistic material, first, codified traditional forms of texts, and only then stylistic means, the use of which in the text depended directly on the textual form. It is proved that the forms of the text recorded during the reign of the Ming dynasty continued the processes of formation of stylistics as a separate branch of philology and influenced the formation of stylistic principles of modern Chinese.

Key words: text forms, classification, stylistics, codification, language standardization.